

УДК 327.5(477)

**МІЖДЕРЖАВНИЙ ЗБРОЙНИЙ
КОНФЛІКТ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ:
НЕОКОЛОНІАЛЬНИЙ ВИМІР****INTER-STATE ARMED CONFLICT ON THE
TERRITORY OF UKRAINE: THE NEO-COLONIAL
DIMENSION****Авер'янова Н. М.,**кандидат філософських наук, науковий
співробітник, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка (Київ, Україна),
e-mail: aver_n@ukr.net, ORCID:
0000-0002-1088-2372**Воропаєва Т. С.,**кандидат психологічних наук, старший
науковий співробітник, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка (Київ, Україна),
e-mail: voropayeva-tania@ukr.net, ORCID:
0000-0001-8388-7169**Averianova N. M.,**PhD, Researcher Taras Shevchenko National
University of Kyiv (Kyiv, Ukraine),
e-mail: aver_n@ukr.net, ORCID:
0000-0002-1088-2372**Voropayeva T. S.,**c.p.s., as.prof. Taras Shevchenko National
University of Kyiv (Kyiv, Ukraine), e-mail:
voropayeva-tania@ukr.net, ORCID:
0000-0001-8388-7169

Стаття присвячена комплексному аналізу збройного конфлікту в Україні. Автори статті розглядають особливості міждержавних конфліктів у постколоніальному світі: специфіка конфліктизації міждержавних відносин в епоху глобалізації полягає в тому, що це явище стає транснаціональним і планетарним за своєю природою. На основі аналізу конфліктологічних теорій розкривається сутність процесу конфліктизації, його специфічний характер і джерела його виникнення. Збройне протистояння на території України вперше розглядається як міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу. У статті проаналізовано проблеми забезпечення міжнародної та національної безпеки в контексті збройного конфлікту в Україні.

Ключові слова: конфлікт, збройний конфлікт, гібридна війна, колоніалізм, неокolonіалізм, Україна, Російська Федерація.

The article is devoted to a complex analysis of the armed conflict in Ukraine. The authors of the article consider the peculiarities of the conflictization of interstate relations in the post-colonial world: specificity of the conflictization of interstate relations in the globalization era lies in the fact that this phenomenon becomes transnational and planetary in nature. On the base of conflictological theories analysis the essence of process of conflictization, its specific character, sources of emergence are revealed. For the first time an armed confrontation on the territory of Ukraine is viewed as an inter-state armed conflict of neo-colonial type. The problems of ensuring international and national security in the context of the armed conflict in Ukraine are analyzed in the article.

Keywords: conflict, armed conflict, hybrid warfare, colonialism, neo-colonialism, Ukraine, Russian Federation.

Постановка проблеми. Сучасний світ побудований так, що всередині будь-якої країни, а також між певними країнами можуть виникати різноманітні конфлікти, адже конфлікт – це невіддільний компонент людського існування. В сучасному глобалізованому світі однією з фундаментальних проблем міжнародних відносин є високий рівень їх конфліктності. На пострадянському просторі конфліктогенність міждержавних відносин має тенденцію до збереження та відтворення. А кардинальні геополітичні, соціально-економічні, політико-правові й соціокультурні зміни, які відбуваються в суспільствах пострадянських (а по суті постколоніальних) країн, поглиблюють конфліктні ситуації у всіх сферах людського буття. Конфлікт (від латинського слова *conflictus* – зіткнення) – це вид суперечності, яка є ситуативною і «яка відбувається в певному просторі і часі з певного приводу», між певними людьми чи групами людей [2, с. 232]. Отже, конфлікт необхідно розглядати як один з видів соціальної взаємодії, учасниками якої можуть бути окремі індивіди, людські угруповання, організації, установи, суспільства, країни, держави тощо. Оскільки суспільні сфери, в яких відбуваються конфлікти, є різноплановими (економічна, соціальна, політична, військова, ідеологічна та ін.), то, відповідно, прояви конфліктів також різняться, як і методи та способи їхнього врегулювання. Та найбільш небезпечним є те, що як внутрішні (внутрішньодержавні), так і зовнішні (міждержавні) конфлікти послаблюють можливості будь-якої країни захищати свої національні інтереси на міжнародній арені. Адже такі конфлікти можуть використовуватись і зовнішніми, і внутрішніми гравцями як інструмент тиску на керівництво держави та прийняття нею невигідних для себе рішень, умов і позицій.

Історія показує, що одним з інструментів неокolonіальної політики колишніх імперій є конфліктизація колонізованих соціумів. Конфліктизація – це процес підвищення (посилення) рівня конфліктності у будь-якому соціумі (як на індивідуальному, так і на колективному рівні) [3]. Неокolonіальна політика передбачає інспірування штучних конфліктів та використання конфліктогенного потенціалу будь-якої соціальної, економічної, політичної взаємодії у суспільствах колонізованих країн. Таким чином, проблема конфліктизації міжнародних відносин у сучасному глобалізованому світі є доволі актуальною і займає важливе місце в системі сучасної соціогуманітаристики. У коло даної проблематики входить і питання збройного конфлікту на території

України, конструктивне вирішення якого має величезне практичне значення для всієї планети.

Використання комплексного підходу дозволить не тільки глибоко й всебічно проаналізувати сутність збройного конфлікту на теренах України, але й з'ясувати його характер, виявити основні суперечності у сфері соціальних, економічних, політичних, духовно-світоглядних зв'язків між громадянами України, знайти оптимальні способи деконфліктизації українського соціуму, а також виявити основні шляхи його урегулювання. Комплексний підхід уможливить перехід від вузького й фрагментарного вивчення збройного конфлікту на території України до більш загального й системного дослідження його причин, передумов і можливих наслідків.

Аналіз публікацій. Проблеми конфлікту, війни і миру вивчали ще Геракліт, Геродот, Емпедокл, Епікур, Аристотель, Платон, Цицерон та ін.). Одним із перших, хто намагався систематизувати уявлення про різнопланові конфлікти, був Н. Мак'явеллі. Проблеми війни та миру, причини і наслідки конфліктів досліджували Ф. Бекон, Г. Гегель, Г. Гроцій, Д. Дідро, І. Кант, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, Т. Мор, А. Рабле, Е. Роттердамський, Г. Спенсер та ін. Перші прото-конфліктологічні концепції розробляв Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, К. Клаузевіц, Ч. Дарвін та ін. Отже, наукове осмислення конфліктів починається в ранній період становлення філософської думки, а розробка фундаментальних конфліктологічних концепцій – у 50–60 роках ХХ ст. Аналіз наукових досліджень в галузі філософії, соціології, психології показує, що теоретико-методологічні й практичні основи сучасної конфліктології базуються на досягненнях засновників провідних соціологічних і психологічних теорій конфліктів (Р. Дарендорф, М. Дойч, К. Левін, Д. Мід, К. Роджерс, К. Хорні, У. Юрі) та ін. Існують різні підходи до розуміння конфліктів, які репрезентуються у працях зарубіжних (Р. Арон, А. Бандура, Л. Берковець, Р. Блейк, К. Боулдінг, М. Вебер, Е. Дюркгейм, А. Елліс, Г. Зіммель, Дж. Келлі, В. Клар, Л. Козер, О. Конт, К. Левін, В. Парето, Т. Парсонс, К. Роджерс, Р. Снайдер, Г. Теджфел, З. Фройд, Ф. Хайдер, М. Шеріф, Т. Шибутані та ін.) та вітчизняних (О. Бабкіна, І. Бекешкіна, І. Ващенко, Л. Герасіна, В. Горбатенко, О. Донченко, Ю. Запрудський, А. Ішмуратова, Л. Карамушка, О. Картунов, Г. Ложкін, С. Максименко, О. Маруховська, В. Москаленко, М. Пірен, В. Ребкало, А. Ручка, І. Станкевич, В. Танчер, О. Чебикін та ін.) вчених. Але попри доволі значну увагу сучасних дослідників до конфліктологічної проблематики, недостатньо вивченими залишаються питання, які стосуються комплексного аналізу збройного конфлікту на теренах України, зокрема, осмислення неоколоніального характеру цього міждержавного конфлікту.

Метою статті є осмислення сутності конфліктизаційних процесів на теренах України у постколоніальну добу та обґрунтування на цій основі твердження про те, що збройне

протистояння на теренах України необхідно розглядати як міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу.

Виклад основного матеріалу. Нині найбільш болючим і найбільш небезпечним в Україні є збройний конфлікт на її території. Події в Криму початку 2014 р. і на Сході України дали підстави багатьом дослідникам розглядати цей збройний конфлікт як гібридну війну Росії проти нашої держави. Зрозуміло, що курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію став потужним викликом для Російської Федерації, яка сприйняла європейський вектор розвитку України як значну загрозу для власних геополітичних планів.

Відомо, що поняття «гібридна війна» (hybrid warfare) увів у науковий обіг Френк Хоффман (Frank Hoffman), військовий теоретик морської піхоти США. На його думку, гібридна війна – це війна, яка поєднує в собі низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти, насильство та кримінальний безлад [8, с. 36]. Оскільки термін «гібридна війна» досить популярний, але при цьому не визначений у міжнародно-правових документах і офіційних доктринах, то в спеціалізованій, публіцистичній і науковій літературі вживають ще й такі поняття, як нелінійна війна, змішана війна, неконвенційна війна, війна без лінії фронту та ін. А в 2017 – 2019 рр. у міжнародні документи та українське законодавство увійшов офіційний термін «російська агресія». Суть гібридної війни полягає в тому, що воєнні дії спрямовуються на контроль суспільної свідомості громадян країни-противника, на створення конфліктів політичного, економічного, ідеологічного характеру в межах території держави-опонента. У всіх структурах держави створюється тотальний хаос і безлад, що призводить до неконтрольованої ситуації в країні, до послаблення влади або й до повного беззладдя. Тобто гібридна агресія спрямовується не на фізичне винищення армії опонента, а на її моральне виснаження та втому [1]. Сучасні експерти вважають, що гібридна війна є таким типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у ХХІ ст. [7; 9].

Як відомо, збройний конфлікт почався у лютому 2014 р., коли військові російські формування вступили на територію України. Це відбулося без офіційного оголошення війни, російські військові не мали розпізнавальних знаків, однак зазначене не заперечує факт збройної агресії Російської Федерації. І не дивлячись на те, що в 1994 р. Україною був підписаний Будапештський меморандум, у якому йшлося про ядерне роззброєння нашої держави, а США, Росія та Велика Британія виступали в якості гарантів суверенітету та безпеки України, відбулася анексія та воєнна окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополя. Російська Федерація заперечувала і заперечує сьогодні факт присутності своїх військових формувань у збройному конфлікті на

Сході України. Водночас це не завадило президенту Росії Володимиру Путіну в документальному фільмі «Крим. Путь на родину» відверто зізнатися що, анексія АР Крим – це підготовлена російським керівництвом акція і він займався цим особисто. Для Російської Федерації «повернення» Криму – це один із символів відродження імперії, демонстрація військових можливостей російських збройних сил та залучення тих країн пострадянського простору, які обрали європейський вектор розвитку.

Якщо міжнародним співтовариством операція з боку Російської Федерації щодо Криму трактується як анексія, а Україну визнано жертвою російської агресії, то зі збройним конфліктом на Донбасі все досить неоднозначно. Адже Росія наполегливо нав'язує західним політикам і експертам думку про те, що військові дії у Донецькій та Луганській областях – це виключно внутрішньо-український конфлікт, громадянська війна. Російська Федерація цілеспрямовано насаджує міф про протистояння та жорсткий конфлікт між українською владою («фашистами», «націоналістами») та частиною мешканців Донбасу, що нібито ідентифікують себе з Росією, а не з Українською державою. І хоча збройний конфлікт триває між бойовиками незаконнопроголошених ДНР і ЛНР та українськими збройними силами, проте, зрозуміло, що Донбас – це «гаряча точка» російсько-українського збройного конфлікту неоколоніального типу. На жаль, населення Донбасу і в радянський період, і у пострадянську добу перебувало під впливом антиукраїнської пропаганди Кремля, що і стало підґрунтям для можливої сецесії окремих районів цього регіону та створило прагнення у частини населення ввійти до складу Російської Федерації. Зниження соціальних стандартів, зростання бідності та безробіття, відсутність ефективних реформ в Україні, наполегливе підтримування російськими ідеологами міфів про триєдиність російської нації, про «старшого брата», про єдність російської православної церкви сприяють поширенню сепаратистських настроїв на цих територіях [1].

Немало цьому сприяв колоніальний статус України в минулому, коли існувала територіальна роздільність нашої держави у межах різних імперій, що, безумовно, впливало на формування самосвідомості та ментальності українського народу. Упродовж кількох століть український народ відчував на собі багато деструктивних імперських та колоніальних впливів. Серед них були: захоплення етнічної території українців; окупація; політична залежність; принижений правовий статус місцевого населення; нещадна економічна експлуатація природних багатств і праці місцевого населення на користь імперського центру; гальмування економічного розвитку, соціально-економічна деградація; позбавлення або обмеження повноти суверенітету українського народу на користь імперського центру; інспірування приходу до влади залежного від імперського центру маріонеткового режиму; застосування військової сили; формування імперським

центром власної колоніальної адміністрації; анексії території; лінгвоцид і етноцид; репресії й голодомори; насильницьке переміщення людей з їхніх рідних земель на нові території; нав'язування ідеології та цінностей колонізатора; деукраїнізація; маргіналізація етнічних і національних груп; інспірування різних форм внутрішнього протистояння та розколів суспільства; релігійна, культурна та етнічна дискримінація; культурна асиміляція та гібридизація тощо. Оскільки розпад колоніальної системи імперіалізму не приводить до негайної ліквідації колоніалізму та його наслідків, то у багатьох звільнених країнах (в тому числі і в Україні) представники колишнього імперського центру продовжують утримувати домінуючі суспільно-політичні та економічні позиції. Вони можуть використовувати будь-які засоби (економічний тиск, змови, підкуп, підривну діяльність, терористичні акти, неоколоніальні інформаційно-психологічні війни тощо) для того, щоб тримати під своїм впливом країни, що звільнилися, нівелювати (або знищити) завойовану ними незалежність. У результаті колоніальної політики колишніх імперій Україна поступово перетворювалась на колонізовану периферію, а українська «колонізована людина» втрачала повноцінну суб'єктність, починала вважати себе неповноцінною, недолугою, провінційною тощо. Українцям нав'язувались не тільки колоніальна ідеологія і ментальність, колоніальний політичний дискурс і колоніальні культурні практики, колоніальні наративні стратегії і радянський «новояз», спрямовані на всебічну підтримку політичної й економічної влади імперського центру, але й комплекс неповноцінності, маргінальна ідентичність, а також прагнення наслідувати дії колонізатора, переймаючи його культурні звички, уявлення, судження, цінності та інститути. Великою постколоніальною бідною України є знищена еліта, репресована наука, нівельована національна самосвідомість, комплекс меншості й пригнічена суб'єктність [3].

Оскільки до міжнародних конфліктів відносять міждержавні конфлікти малої та великої інтенсивності, міжнародні кризи, революції, гібридні війни, тероризм, екстремізм, світові й локальні війни, то нинішній конфлікт, який триває на теренах України, можна визначити як міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу, який виник у результаті ескалації гібридної війни, що розпочалась задовго до 2014 р., адже гібридна агресія Кремля проти України (а також проти інших незалежних держав) пов'язана як із намірами відновити СРСР, так і з прагненнями відновити Російську імперію у кордонах 1913 р. Отже, події у Криму і на Сході України на початку 2014 р. дають підстави розглядати збройну агресію Росії у неоколоніальному вимірі.

Міждержавний збройний конфлікт неоколоніального типу на теренах України – виклик національній безпеці України, він, окрім економічного виснаження нашої держави, суттєво впливає на внутрішньополітичні процеси в Україні

та стає на заваді її вступу до НАТО. Російська Федерація не шукає шляхів припинення цього збройного конфлікту, а навпаки – посилює його, адже для неї – це і спосіб боротьби проти Північноатлантичного альянсу на території України, і спосіб утримування нашої держави в геополітичному полі власного неокolonіального впливу. Нарощування російського воєнного потенціалу дає привід припускати, що з боку Російської Федерації можливі по відношенню до України «придністровський» або «абхазький» сценарії.

Проте російській стороні слід враховувати, що одним з варіантів відповіді на цей неокolonіальний виклик Російської Федерації може бути «хорватський досвід» врегулювання міждержавного конфлікту, який не відкидається українськими політиками та науковцями. І якщо в 2016 р. повернення тимчасово окупованих територій окремих районів Донецької та Луганської областей за хорватською моделлю було мало реалістичним, зважаючи на «внутрішню слабкість України, військову присутність Росії на Донбасі та помірковану позицію міжнародних гравців» [6, с. 14], то на сьогодні ситуація змінилася. Нині українська держава просто зобов'язана активніше відстоювати власні національні інтереси, «не тільки захищатися, а й контратакувати (нав'язуючи свій порядок денний на всіх фронтах протистояння)» [4, с. 17]. Тим більше, дані Аналітичної доповіді Центру Разумкова демонструють, що нинішня соціально-економічна та політична ситуація в нашій державі не стала причиною змін настроїв у суспільстві щодо курсу України на європейську інтеграцію. Більшість українських громадян підтримують курс нашої держави на вступ до ЄС, вважають європейську модель суспільного устрою, порівнюючи її з іншими, більш прийнятною. При цьому варто звернути увагу на те, що в усіх регіонах України європейська модель має перевагу над російською [5, с. 9].

Висновки. Отже, Україна повинна докласти максимум зусиль для врегулювання міждержавного збройного конфлікту на Донбасі. Наша держава має зробити все можливе для захисту власних інтересів, адже міжнародні організації та інші країни, що беруть участь у вирішенні міжнародних конфліктів, насамперед, враховують свої корпоративні й національні інтереси. Закінчення міждержавного збройного конфлікту неокolonіального типу, припинення російської агресії проти України включає в себе не лише силові методи, а й конструктивну трансформацію світоглядних орієнтацій та настроїв зомбованого російською пропагандою населення, що перебуває в захоплених ворогом регіонах. У цьому напрямі важливим кроком упродовж 2014 – 2018 рр. стало обмеження нашою державою на українських територіях мовлення російських телеканалів, показів російських телесеріалів і кінофільмів, відбулося не тільки посилення контролю над власним інформаційним простором, але й заборона друкованої літератури,

в якій міститься антиукраїнська пропаганда та заклики до сепаратистських рухів.

Міждержавний збройний конфлікт неокolonіального типу на теренах України інспірований Російською Федерацією і є унікальним у світовій практиці. Припинення цього конфлікту й подолання його наслідків є вкрай важливим для європейського та світового співтовариства, адже збереження незалежності й відновлення територіальної цілісності України є одним із визначальних чинників підтримання стабільності й безпеки у Європі та всьому світі. Світовий досвід показує, що найдієвішими практиками врегулювання міжнародних збройних конфліктів є відрядження міжнародних миротворчих місій, поступове роззброєння й демобілізація незаконних мілітарних угруповань, збалансована амністія та проведення виборів через 2 – 3 роки після припинення збройного протистояння. Вирішення збройних конфліктів – це складний багатоплановий процес, який виражається у стримуванні рівня конфліктності, у виробленні оптимальних стратегій конфліктної поведінки, у зниженні рівня конфліктних деструкцій, у формуванні у громадян конфлікто- і стресостійкості. Аналіз різнопланових сценаріїв врегулювання конфліктів у багатьох країнах світу (в Анголі, Боснії, Грузії, Косово, Ліберії, Молдові, Республіці Кіпр, Хорватії та ін.) показує, що Україна має врахувати модель об'єднання Східної і Західної Німеччини та консолідації «осси» з «вессі», що передбачає повернення в Україну окупованих територій з допомогою міжнародних партнерів, без застосування воєнної сили, на основі позитивних політико-правових і соціально-економічних перетворень в Україні, які стануть привабливими перевагами демократичної, економічно розвинутої, правової держави над авторитарною неоімперією. Найважливішими кроками у соціально-економічній політиці мають бути як зменшення бідності українських громадян, так і деолігархізація, демонополізація та деколонізація України, з обґрунтуванням політики стабільного розвитку, спрямованої на подолання наслідків економічної, політичної, культурної та інтелектуальної залежності українців (як етнічних, так і політичних) від колишніх імперій.

Список використаних джерел

1. Авер'янова, НМ., 2017. 'Гібридна війна: російсько-українське протистояння,' *Науковий журнал «Молодий вчений»*, №3 (43), с.30–34.
2. Булагов, МО., 2009. 'Філософський словник', К.: *Стілюс*, 575 с.
3. Воропаєва, ТС., 2018. 'Конфліктизаційні та деконфліктизаційні процеси в Україні: соціально-філософські аспекти', *Науковий збірник, №3 (40), с.11–17.*
4. Горбулін, В., 2016. 'Ціннісні ресурси війни і миру: український фронт', *Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник, №3 (40), с.11–17.*
5. 'Україна напередодні року виборів: запити суспільства, позиції політичних акторів, контури нової влади (Аналітична доповідь Центру Разумкова)', *Національна безпека і оборона*, 2018, №3–4 (175–176).
6. Філіпчук, В., Октисюк, А., Поворозник, В., Ярошенко, Є., 2016. 'Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії', К.: *МЦПД*, 27 с.

7. Davis, Jr. John R., 2013. 'Defeating Future Hybrid Threats', *Military Review*, September–October, p.21–29.
8. Hoffman, FG., 2009. 'Hybrid Warfare and Challenges', *Joint Force Quarterly (JFO)*, Issue 52, 1st Quarter, p.34–39.
9. Lasica, DT., 2012. 'Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory', *BiblioScholar*.

References

1. Averianova, NM., 2017. 'Gibrydna vijna: rosijs'ko-ukrayins'ke protystoyannya (Hybrid warfare: Russian–Ukrainian confrontation)', *Naukovyj zhurnal «Molodyj vchenyj»*, №3 (43), s.30–34.
2. Bulatov, MO., 2009. 'Filosofs'kyj slovnyk (Philosophical Dictionary)', K.: *Stylos*, 575 s.
3. Voropayeva, TS., 2018. 'Konfliktyzacijni ta dekonfliktyzacijni procesy v Ukraini: social'no-filosofs'ki aspekty (Conflictization and deconflictization processes in Ukraine: social-philosophical aspects)', *Nauchnyi vzgliad v budushchee*, Vyp.10, T.2, Odessa: *KUPRIENKO SV*, s.49–56.
4. Gorbulin, V., 2016. 'Cinnisni resursy vijny i myru: ukrayins'kyj front (Value recourses of war and peace: Ukrainian format)', *Strategichni priorityety. Naukovo-analitychnyj shhokvartal'nyj zbirnyk*, №3 (40), s.11–17.
5. 'Ukrayina naperedodni roku vyboriv: zapyty suspil'stva, pozyciyi politychnyx aktoriv, kontury novoyi vlady. Analychna dopovid' Centru Razumkova (Ukraine on the eve of the election year: the demands of society, the positions of political actors, contours of the new government. The Razumkov Centre Analytical report)', *Nacional'na bezpeka i oborona*, 2018, №3–4 (175–176).
6. Filipchuk, V., Oktysyuk, A., Povoroznyk, V., Yaroshenko, Ye., 2016. 'Modeli i cina vregulyuvannya konfliktu na Donbasi: mizhnarodnyj dosvid ta ukrayins'ki realiyi (The models and price of the conflict settlement on the Donbass: international experience and Ukrainian realities)', K.: *MCzPD*, 27 s.
7. Davis, Jr. John R., 2013. 'Defeating Future Hybrid Threats', *Military Review*, September–October, p.21–29.
8. Hoffman, FG., 2009. 'Hybrid Warfare and Challenges', *Joint Force Quarterly (JFO)*, Issue 52, 1st Quarter, p.34–39.
9. Lasica, DT., 2012. 'Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory', *BiblioScholar*.

* * *